

Un record encara viu

ÀNGEL MESSEGUER

Institut Català de Química Avançada. CSIC
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans

TERMINÀLIA 4 (2011): 70-71 · DOI: 10.2436/20.2503.01.32
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

No tinc dubtes sobre les exageracions que sovint fem els catalans en lluir les nostres qualitats com a col·lectiu. Personalment, en puc donar testimoni en haver nascut i crescut a l'exili republicà a Mèxic. Acostumat a sentir converses a les sobretauls familiars, anaves creixent amb la impressió que Catalunya era una mena d'arcàdia moderna incompresa de manera sistemàtica per la concepció política i ideològica espanyola, i finalment escapçada per la rebel·lió i el triomf posterior dels militars feixistes.

En arribar a Catalunya, just per començar els estudis universitaris de química i en plena dictadura, vaig poder copsar que no tot era tan sublim com se'ns havia pintat. Com tots els pobles, la realitat dels catalans era complexa i els tons de gris predominaven sobre els blancs i els negres. Ara bé, entre les tonalitats més blanques, ben aviat vaig poder confirmar que la llengua, la nostra llengua, trobava molts racons de protecció i conreu en la dura realitat del franquisme, ni que fos el tardà. Des de sectors de la societat civil anaven emergint iniciatives i consolidant-se'n d'altres per tal que el català recuperés el terreny perdut i, en fer-ho, s'adaptés a la nova realitat social i, de manera important, a la llavors invasió subtil de la terminologia estrangera provinent de la revolució científica i tecnològica experimentada en molts camps del coneixement.

En molts casos, tan sols es tractava de reintroduir termes que ja existien gràcies a la tasca desenvolupa-

da durant el primer terç del segle XX i que va culminar amb l'obra compiladora de Pompeu Fabra. En d'altres, però, calia crear terminologia, sistematitzar-la i, en fer-ho, convèncer els usuaris dels diferents camps de cultura, i en especial dels d'ensenyament secundari i universitari, per superar actituds de comoditat o desconfiança derivades de l'ús imposat del castellà com a única llengua aparentment vàlida per a comunicar terminologia científica i tecnològica.

No hi ha dubte que la mort del dictador accelerà moltes de les iniciatives d'aquella societat civil, i el camp de la llengua no en fou cap excepció a desgrat de seguir escoltant manifestacions de part d'autoritats espanyoles de primer nivell sobre la incapacitat del català per adaptar-se, per exemple, a la terminologia de l'energia nuclear. De fet, en el cas de la química, que m'és més familiar, puc recordar la feina que diversos grups havien anat fent per a normalitzar el català en l'àmbit de la química. En aquest context, personalitats històriques com els traspassats Enric Casassas i Heribert Barrera mereixen una menció especial, així com també l'esforç inicial fet en començar a editar l'*Enciclopèdia Catalana*.

En aquest punt és important recordar que, per exemple, en l'institut d'investigació química on vaig fer la tesi doctoral, ple de científics catalans de nivell internacional, eren excepcions els que podien redactar un paràgraf no en català científic, sinó simplement en català, tot i que aquesta llengua era la predominant en l'àmbit col·loquial del centre. En un marc més gene-

ral, no va ser fins a la segona dècada dels anys setanta quan es van fer els primers seminaris, conferències i es va iniciar la redacció de tesis de llicenciatura i doctorals en català. I calia assegurar que tot això es podia fer no tan sols de manera correcta i natural, sinó sense adoptar solucions terminològiques que anessin en contra de les acordades en altres àmbits de la ciència o la tècnica.

Tot i que la química partia de l'avantatge de tenir un alfabet propi (la Taula Periòdica) i una nomenclatura sistemàtica internacional dels composts liderada per la Unió Internacional de Química Pura i Aplicada, els riscos d'anar per lliure i introduir confusió i complicacions als usuaris eren elevats. Un perill gens recomanable davant l'intent de convèncer tot un col·lectiu docent, científic i professional de la validesa del català com a eina de comunicació al nivell de qualsevol altra llengua de cultura. Un col·lectiu, parlant en general, progressivament receptiu en aquells dies de llibertats incipients, però que desistiria fàcilment si es trobés amb dificultats i contradiccions derivades de l'adopció de criteris contraposats o exclusivistes d'una o altra branca del coneixement.

És en aquesta realitat resumida on encaixa el naixement de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències, de la qual vaig formar part des del començament, atesa la meua participació en l'àmbit de la nomenclatura química. Una iniciativa encomiable impulsada per l'esperit de lluita i perseverança de persones que venien d'anys de feina feta aquí i allà no solament per a conservar els mots, sinó per a crear-los. D'entre ells i sense menystenir ningú, no m'estic de recordar les figures d'Oriol Casassas i de Lluís Marquet, i l'hospitalitat de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. Oriol Casassas aplegà al seu entorn una colla de persones provinents de diferents àmbits de la ciència i la tècnica, amb el propòsit inicial d'harmonitzar les solucions que els uns i els altres anaven trobant al repte de crear terminologia. Més tard, i com a complement, es va plantejar l'oportunitat de fer petits diccionaris

terminològics que recollissin els termes essencials de la nomenclatura pròpia de cada especialitat. En altres línies d'aquesta semblança es fa referència a la tasca que va fer la Comissió al llarg de les sessions nocturnes on els debats per «aprovar» un terme podien comportar, de vegades, discussions que s'acabaven, amb acord o no, a hores ben intempestives. Si calia dir-ne axó o axon, fou un dels casos emblemàtics en què autoritats de la botànica i de la medicina topaven a l'hora de fer propostes comunes, mentre d'altres com jo mateix, massa joves i inexperts, ens ho miràvem amb una mescla d'admiració i, de vegades, per quina raó no dir-ho, d'un cert cansament a l'hora de veure que no s'avançava prou de pressa.

La meua marxa per fer un període postdoctoral als Estats Units em privà de seguir l'evolució de la Comissió durant gairebé un parell d'anys. Amb tot, conservo un record ben grat d'aquelles sessions, de les persones que hi van col·laborar i, el més important, de l'ambient i l'esperit que s'hi respirava, que, n'estic segur, ens ha marcat d'una manera o altra. Han passat els anys, més de trenta, i la nostra lluita continua. S'ha avançat en alguns aspectes, s'ha avançat molt. De no ser capaç els professors o professionals de la química d'emprar el català per a redactar un informe, fer una classe o pronunciar una conferència, fa uns quants anys que totes aquestes activitats es fan de manera natural i sense entrebancs terminològics que no tinguin solució. Moltes iniciatives de la societat civil, posteriorment complementades per les iniciatives públiques sorgides després de la reinstauració del nostre Govern, han continuat la feina de la Comissió fins a arribar a la realitat actual. Avui ningú no pot dubtar de la plena validesa del català per a comunicar-se en qualsevol branca de la ciència i de la tècnica; és una batalla que s'ha guanyat. Una de les moltes tonalitats blanques, com deia al començament d'aquest recordatori, de la qual ens en podem enorgullir com a poble. No ho oblidem, perquè la lluita continua. ✿